

Naslovnica: *Okroglostna rosika*
(*Drosera rotundifolia*).

Foto: Luka Pintar.

Proteus

Izhaja od leta 1933

Mesečnik za poljudno naravoslovje

Izdajatelj in založnik:

Priradoslovno društvo Slovenije

Odgovorni urednik:

prof. dr. Radošan Komel

Glavni urednik: dr. Tomaž Sajovic

Uredniški odbor:

Janja Benedik

prof. dr. Milan Brumen

dr. Igor Dakskobler

asist. dr. Andrej Godec

akad. prof. dr. Matija Gogala

dr. Matevž Novak

prof. dr. Gorazd Planinšič

prof. dr. Mihael Jožef Toman

prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec

dr. Petra Drašković Pelc

<http://www.proteus.si>

priradoslovno.drustvo@gmail.com

© Priradoslovno društvo Slovenije, 2018.

Vse pravice pridržane.

Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno.

Lektor: dr. Tomaž Sajovic

Oblikovanje: Eda Pavotetič

Angleški prevod: Andreja Šalamon Verbič

Priprava slikovnega gradiva: Marjan Richter

Tisk: Trajanus d.o.o.

Svet revije Proteus:

prof. dr. Nina Gunde – Cimerman

prof. dr. Lučka Kajfež – Bogataj

prof. dr. Tamara Lah – Turnšek

prof. dr. Tomaž Pisanski

doc. dr. Peter Skoberne

prof. dr. Kazimir Tarman

Proteus izdaja Priradoslovno društvo Slovenije. Na leto izide 10 števil, letnik ima 480 strani. Naklada: 2.000 izvodov.

Naslov izdajatelja in uredništva: Priradoslovno društvo Slovenije, Poljanska 6, 1000 Ljubljana, telefon: (01) 252 19 14.

Cena posamezne številke v prosti prodaji je 5,50 EUR, za naročnike 4,50 EUR, za upokoence 3,70 EUR, za dijakne in študente 3,50 EUR.

Celoletna naročnina je 45,00 EUR, za upokoence 37,00 EUR, za študente 35,00 EUR. 9,5 % DDV in poštnina sta vključena v ceno.

Poslovni račun: SI56 6100 0001 3352 882, davčna številka: SI 18379222. Proteus sofinancira: Agencija RS za raziskovalno dejavnost.

Proteus (tiskana izdaja) ISSN 0033-1805

Proteus (spletna izdaja) ISSN 2630-4147

Uvodnik

Človekova odgovornost do družbe in narave

29. avgusta zjutraj sem v bifeju Činkole nasproti Poljanske gimnazije v Ljubljani – nekoč je v neposredni bližini delovala ugledna gostilna z istim imenom – skupaj z znanci iz otroštva ob zajtrku in kavi »reševal svet«. Vmes sem »po diagonali« hitel čez prispevke v *Dnevniku*, dokler me ni na zadnji strani dokončno »prebudil« naslov: *Univerza Harvard se obnaša kot multinacionalka*. Prispevek je napisal v Ljubljani živeči Čilenec Simon Tecco, novinar, dopisnik španskega časopisa *ABC* ter sociolog in izvedenec za državljanske vojne in politične odnose v Južni Ameriki. Leta 1973 je zbežal iz Čila, najprej v Italijo in potem v Jugoslavijo. Kot enaindvajsetletni svobodomiseln študent je bil namreč preveč dejavno vpet v boj za lepši in pravičnejši svet, da bi ga hunta pustila živeti. Zadostna legitimacija, da je prispevek veljalo natančno prebrati. Vsebinska Teccovega prispevka je v resnici šo-

kantna. Medtem ko se pri nas univerze tržijo »na drobno«, kot se to »spodobi« za univerze v perifernih, obrobni državi, in jih politika v skladu z neoliberalno ideologijo skuša vedno znova podrežati gospodarstvu, je ameriška zasebna univerza Harvard, ki jo »krasijo mnogi superlativi, kot denimo najstarejša visokošolska ustanova v ZDA, najprestižnejša in za nekatere tudi najboljša na tem planetu«, že sama velika multinacionalna korporacija. Njeno premoženje je vredno 37 milijard dolarjev, torej več, kot je proračun marsikateri države. Univerza Harvard preko svojega hčerinskega podjetja za upravljanje s svojim kapitalom kupuje in trguje z obsežnimi kmetijskimi in gozdni površinami v Avstraliji, na Novi Zelandiji, v Afriki, Kaliforniji v ZDA in vzhodni Evropi. V Južni Ameriki je kupila zemljišča v vsaj enajstih državah, med njimi v Braziliji, Argentini in Čilu.

In kaj počnejo na teh zemljiščih? Dva primera, ki jih navaja Tecco, povesta vse. Leta 2004

je Harvard v Čilu kupil 76,8 hektarja pragozda z večstoletnimi drevesi, ki so ga posekali in nadomestili s plantažami evkalipta, in to v nasprotju z zakonom, ki dopušča pogozdovanje izključno avtohtonih drevesnih vrst. Univerzo sta doleteli denarna kazen 17 milijonov pesov in obnovitev avtohtonega gozda. V Argentini pa je Harvard kupil 87.884 hektarjev veliko zemljišče v naravnem parku Esteros del Iberá, ki obsega 25.000 kvadratnih kilometrov močvirnato območje in sodi med največje vodne rezervate na svetu z izjemno raznolikim in bogatim ekosistemom. Te površine so brezobzirno spremenili v plantaže evkalipta in bora. Obe drevesni vrsti povzročata tako imenovano zeleno puščavo. Znano je, da je sožitje oziroma sobivanje evkaliptov z drugimi rastlinskimi vrstami in živalmi slabo in da listje evkalipta preprečuje razvoj mikroorganizmov in s tem nastanek rodovitne prsti. Tudi na zemljiščih, zasajenih z borovci, že po štirikratni obnovi plantaž ne raste nič več. Poleg tega ti dve drevesni vrsti potrebuje zaradi hitre rasti ogromno vode, zato se teren postopno izsušuje in usihajo vodni viri. Proti takemu početju so poleg lokalnega prebivalstva in okoljevarstvenih organizacij protestirali tudi študentke in študenti ter profesorice in profesorji s harvardske univerze same (!), vendar brez večjega uspeha. Tecco je prispevek sklenil z ugotovitvijo: »Ravnanje univerze Harvard torej ni prav nič drugačno od katerekoli druge multinacionalke, ki imajo za edini cilj dobiček, ne oziraje se na naravno okolje in ljudi.«

Neoliberalistično ravnanje vodstva univerze Harvard ima paradokсне učinke. Predstavljajmo si na primer profesorja, ki raziskuje človekov negativni vpliv na okolje, univerza pa ga plačuje z denarjem, »ustvarjenim« z dejavnostmi, ki uničujejo okolje. Njegov položaj je še absurdnejši, če je zaradi preživetja prisiljen ostati v službi na taki univerzi. Sizif je nekoč moral za kazen valiti ogromno skalo na vrh hriba. Vsakič, ko je prirnil skalo skoraj na vrh, mu je ta ušla in se skotalila na vznožje ... Dejstvo, da je Harvard najboljša univerza na svetu, hkrati pa ena od multinacionalk, ki zaradi denarja, s katerim financira svoje znanstvenice in znanstvenike, uničuje naravo, za-

stavlja vprašanje same novoveške znanosti in njene »brezbrižnosti« do družbenega okolja, v katerem deluje. Rektor Moskovske državne univerze Lomonosova Viktor A. Sadovničij je v svoji kritiki po svetu prevladujočega anglosaškega vrednotenja univerz posebej opozoril na to »brezbrižnost«: »Univerze ne predstavljajo zgolj izdani članki, citiranje anglosaških revij ali indeks Hirsch, ki meri znanstveni učinek neke publikacije. Univerza je namreč tudi center kulture, center duhovnega življenja države in regije, njena naloga pa je služiti družbi.«

Prevlada meritokratskosti nad družbeno odgovornostjo v danes globalizirani anglosaški znanosti korenini v nečem globljem. Iz tega globljega izvira tudi danes prevladujoče neoliberalno gospodarstvo. Septembra letos je skupina zaskrbljenih znanstvenikov s področij družboslovja in naravoslovja iz vseh 28 držav Evropske unije v pismu s povednim naslovom *Evropa, čas je, da prenehamo biti odvisni od rasti* pozvalo Evropsko unijo, njene ustanove in države članice k opustitvi samega temelja takega gospodarskega modela – rasti bruto družbenega proizvoda, ki je bila zadnjih sedem desetletij najpomembnejši gospodarski cilj evropskih držav. Z rastjo se je – med drugim – zelo povečal tudi človekov negativni vpliv na okolje. V pozivu so zapisali: »Gospodarske politike bi morale ocenjevati na podlagi njihovih vplivov na človekovo blaginjo, rabo virov, neenakost in zagotavljanje dostojnega dela. Tem kazalnikom je treba v odločevalskih procesih dati prednost pred bruto družbenim proizvodom. [...] Nova oblika ekonomije, ki se osredotoča neposredno na blaginjo ljudi in okolja, lahko omogoči mnogo boljše prihodnost kot ekonomija, ki je strukturno odvisna od gospodarske rasti.«

Dovolj očitno je, da je sodobna anglosaška znanost – pravimo ji tudi tehnaznanost – del in na nekaterih svojih področjih tudi pogonska sila na nenehni rasti temelječega neoliberalnega gospodarstva. Izhod je lahko samo človekovo odgovorno sobivanje z drugimi ljudmi in naravo.

Tomaž Sajovic